

ТЕОРІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА ЇЇ ВНУТРІШНЯ СТРУКТУРА

Структурна побудова теорії держави і права передбачає наявність в її системі відповідних автономних частин [1, с. 12]. Такою автономною частиною є теорія повноважень, як сукупність достовірних знань про повноваження, які мають бути одержані, оновлені та поглиблені в результаті проведених досліджень. Як загалом теорія держави і права так і її складова – теорія повноважень, це не тільки знання про закономірності функціонування цього правового інституту, але є й наукою про загальні та об'єктивні закони їх розвитку [1, с. 15]. В свою чергу теорія повноважень має свою структуру. Вона включає в себе знання про поняття та генезис повноважень, механізм їх регулювання у тому числі способи встановлення. Для теорії повноважень важливими є наукові знання про критерії класифікації і класифікацію, а також про відповідні види повноважень, застосування і значення цього феномена для використання в регулюванні правового статусу різноманітних суб'єктів правових відносин.

Як доказ наявності теорії повноважень є специфіка науки про них, котра полягає в тому, що є вищим узагальненням практики державотворення, здатним охопити явища правової дійсності, дає істинні знання сутності повноважень в абстрактно-логічній формі.

Отже, теорія повноважень є системою знань про загальні юридичні закономірності виникнення, розвитку і формування вказаного державно-правового явища, одержаних на основі обґрунтування та узагальнення наукових висновків про сутність повноважень, їх поняття, генезис, види як внутрішні елементи її структури.

Розбудова Української держави, яка розпочата у дев'яностих роках минулого століття, потребує проведення кадрових, матеріальних, правових та інших заходів з метою всебічного забезпечення ефективного державного управління суспільством та регулювання процесів економічних і соціально-політичних перетворень. В цих умовах необхідно застосовувати науково виважений, оновлений, відповідний сучасним умовам розвитку суспільства понятійно-категоріальний апарат. Наразі вивчення такої категорії, як повноваження, що є застосовуваним у різних сферах суспільного життя. Повноваження можуть вивчатися як соціальне явище, загально правова категорія, категорія відповідних галузей права, правовий інститут в системі певної галузі. Як соціальне явище повноваження розглядаються із позицій зовнішнього виразу його сутності в соціумі, почуттєвому сприйнятті його членами суспільства. Повноваження як соціальне явище з'являються з появою суспільних відносин. Їх можна розглядати на рівні регулювання звичаєвого, суб'єктивного, природного права в умовах розвитку суспільства. Уповноважування членами суспільства один одного на реалізацію належного права існувало вже на рівні родової організації суспільства. Право реалізовувалось в інтересах того члена родової організації, яким воно було делеговано. Повноваження глави роду або вождя племені полягало в праві на виконання ними відповідних функцій управління родом (племенем), причому ті, хто делегував частину своїх прав, підпорядковувалися вказаним керівникам. Глава роду або вождь племені також користувалися правом застосування примусу відносно тих осіб, які не підкорялись встановленим загальним правилам. Від членів общини отримували повноваження на управління нею також народні збори. Прикладом таких повноважень є повноваження народних зборів готів і слов'ян[2, с. 31].

Повноваження як соціальне явище проявляється в сучасних відносинах громадянського суспільства, делегування права здійснення певних прав і обов'язків, відбувається не тільки на основі норм позитивного права, але і правил, виражених у звичаях, моралі, нормах об'єднань громадян. Отже, уповноважування як соціальне явище це передача прав і обов'язків від одного суб'єкта суспільних відносин іншому з метою реалізації їх на користь останнього, окремої соціальної групи, або суспільства в цілому. *Повноваження як соціальне явище – це володіння правами і обов'язками членів (члена) суспільства, переданих суб'єкту відносин в порядку та у спосіб, визначений соціальними правилами і нормами з метою реалізації в особистих або спільних інтересах особи делегувальника і можуть включати в себе право розпорядження її цінностями, право на загальнообов'язковій основі залучати до виконання суспільних доручень, та застосовувати у випадках, передбачених правилами суспільного життя, заходи примусу.*

Демократичні перетворення передбачають якісні зміни в поняттєво-категоріальному апараті, який використовується для змістового наповнення системи нормативно-правових актів, необхідних для регулювання суспільних відносин, для поглибленого розуміння явищ і процесів, чіткого визначення певних понять. Серед категорій, які часто застосовуються у законодавстві, чільне місце займає категорія “повноваження”.

Практика законотворення потребує з'ясування термінології, яка стосується правового статусу органів влади, місцевого самоврядування, інших суб'єктів правовідносин, особливо це стосується визначення поняття повноважень, як загально правової категорії і відмежування їх від суміжних понять і категорій. Інакше практики будуть постійно натикатись на спрощені, недостатньо обґрунтовані визначення, які інколи даються в юридичній літературі. Так, наприклад, в одній із публікацій, що висвітлює поняття і категорії міжнародного і європейського права, наводиться таке визначення повноваження: це особливі документи, що видаються компетентними органами держави згідно з національним законодавством, в яких засвідчується право конкретної особи репрезентувати державу на відповідній стадії укладення договору. В українських нормативно-правових актах повноваження визначаються як документ, яким одній або декільком особам у встановленому законом порядку доручено представляти Україну з метою підготовки тексту міжнародного договору, його прийняття, встановлення його автентичності, підписання та у випадках, передбачених міжнародним договором, на надання згоди на обов'язковість для України [3, с. 69]. Видання було підготовлене на основі українського законодавства і справді в ст. 2 Закону України від 29 червня 2004 р. №1905-IV “Про міжнародні договори України” вписано подібне визначення [4], однак в ньому зроблена підміна понять “повноваження” і “носій повноваження”. Повноваженнями є ті права і обов'язки, що закріплюються в документах, якими уповноважуються вказані вище особи. Тому при формулюванні понять словника потрібно було б прокоментувати поняття, визначене в законі.

Повноваження розглядаються як об'єкт дослідження загальної теорії держави та права, предмет теорії повноважень є частиною предмета теорії держави та права і знаходиться між суб'єктом і об'єктом дослідження та “виступає як своєрідний посередник” [5, с. 97] між ними і характеризує процес наукового пізнання, його структуру, підходи до вивчення об'єкта з урахуванням вимог вже накопичених знань [6, с.44]. Об'єкт наукового вивчення відрізняється від предмета науки. Один і той же об'єкт може вивчатися різними науками, причому кожна із них вивчає даний об'єкт з позицій свого особливого предмета. Об'єкт – це те, що підлягає вивченню з допомогою пізнавальних засобів та прийомів відповідної науки. В процесі наукового вивчення вихідні емпіричні знання про об'єкт доповнюються теоретичними знаннями, тобто системою понять про основні сутнісні властивості, ознаки та

характеристики досліджуваного об'єкта, про закономірності його генезису, функціонування та розвитку. Наукове (теоретичне) пізнання тим самим являє собою теоретичний процес глибинного розуміння об'єкта, що вивчається, об'єкта в мисленні, в створенні його уявного образу (моделі) у вигляді відповідної системи понять про сутнісні властивості даного об'єкта. Ці властивості об'єкта, що визначаються (в їх поняттєвому вираженні) і є предметом відповідної науки [7, с. 3], в нашому випадку – науки теорії держави та права. Повноваження входить до тієї системи понять, які характеризують державу і право.

Як зазначав відомий український вчений в галузі теорії держави та права П.О. Недбайло, щоб визначити предмет науки держави та права необхідно віднайти ті закономірності в розвитку держави та права, які не вивчаються і не можуть вивчатися іншими юридичними науками. Предмет науки – це та галузь об'єкта пізнання, в даному випадку держави та права, на яку спрямовано наукове пізнання. В результаті такого наукового дослідження необхідно визначити: що в даному об'єкті наука вивчає, які закономірності об'єкта її цікавлять [8, с.363].

Ще однією підставою дослідження поняття повноважень на рівні науки теорії держави та права є те, що ця наука, на відміну від галузевих юридичних наук, вивчає те єдине загальне, котре притаманне державі та праву в цілому і отже кожному державно-правовому явищу в безкінечному їх різноманітті. Природно, що ці загальні закономірності вивчаються не ізольовано, а в нерозривному зв'язку з особливостями державних установ та галузей права, державно-правових інститутів. Зв'язок цілого і часткового базується на взаємопроникненні загальних і часткових закономірностей, але розглядаються вони з точки зору загальних законів розвитку [8, с. 369].

Повноваження як правове явище досліджується, як на рівні науки теорії держави та права, так і галузевими правовими науками, на основі фундаментального дослідження було сформульовано декілька років тому як *загальне для теорії права та держави поняття, змістом якого є система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, місцевим самоврядуванням, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому.*

Думається, що визначене поняття має застосовуватися у законодавчій і нормативно підзаконній практиці та правозастосуванні. Стосовно різних галузевих правових наук, особливо науки адміністративного права доцільно продовжувати науковий пошук для точного визначення цього правового феномена.

Література:

1. Теорія держави і права. Академічний курс / [під ред. Н. М. Оніщенко]. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 668 с.
2. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посібник / Музиченко П. П. – [2-е вид., виправ. і доп.]. – К. : Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 662 с.
3. Законотворчість : словник термінів і понять з міжнародного та європейського права / [ред. кол. Зайчук В.О., Копиленко О.Л., Йоганнес П., Зарубінський О.О., Богачова О.В., Муравйов В.І.]. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України; Українсько-європейський центр з питань законодавства (UEPLAC), 2005. – 159 с.
4. Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
5. Юдин Э. Как понимать объект и предмет научного познания / Э. Юдин // Политическое самообразование. – 1967. – № 3. – С. 95–99.

6. Керимов Д. А. Предмет общей теории государства и права / Керимов Д. А. – Ленинград : Инст. Госуд. и права АН СССР, 1961. – 136 с.

7. Проблемы общей теории права и государства / [под ред. В. С. Нерсисянца]. – М. : Норма, 2002. – 832с.

8. Недбайло П. О. Общая теория государства и права как наука и ее предмет / П. О. Недбайло // Академічна юридична думка / [укладачі: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка]. – К. : Ін. Юре, 1998. – С. 360–373.